

Ioana Mia IUGA
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**Evocare prin muzică
la Timișoara – premiera mondială
a operei *România: Revoluția 1989*,
de Aaron Garber**

Abstract: (Evocation through music in Timisoara – The World Premiere of *Romanian Revolution: 1989*, an opera by Aaron Garber) The initiative of American composer Aaron Garber to evoke through music some pictures inspired by the reality of a remarkable historical event, started in Timișoara on the 30th anniversary of the Romanian Revolution in 1989 and materialized into a world premiere of an opera bearing the same title. The stage performance of *Romanian Revolution: 1989* premiere was provided by students and teachers of the Faculty of Music and Theater at the West University of Timișoara and successfully brought back to the memory of the music-loving public of Timișoara, present in the hall of the Romanian National Opera, the events of those hot days in December 1989. The work itself is a unique composition; the recreation of the historical event takes place during two symmetrically constructed acts with nine scenes each that complete a "huge puzzle" of frames, just like a film. The feelings and emotions of those historical days were expressed through stage expressiveness, through the youthful yet mature manner of interpretation of the protagonists, from soloists to choir and orchestra, the work proposed by Garber being an opera mainly built on ensemble musical numbers.

Keywords: *opera, world premiere, directing, revolution, interpretation.*

Rezumat: Inițiativa compozitorului american Aaron Garber de a rememora prin muzică tablouri inspirate din realitatea unui eveniment istoric marcant, început la Timișoara la împlinirea a 30 de ani de la declanșarea Revoluției Române din 1989, a fost concretizată printr-o premieră mondială a unei opere ce poartă același titlu. Realizarea scenică a premierei operei *Revoluția Română: 1989* a fost asigurată de studenți și cadre didactice ale Facultății de Muzică și Teatru din cadrul Universității de Vest din Timișoara și a reușit cu succes în memoria publicului meloman timișorean, prezent în sala Operei Naționale Române, trăirile, emoțiile și evenimentele acelor zile fierbinți din decembrie 1989. Opera în sine este o compoziție inedită și unică, evocarea evenimentului istoric realizându-se pe parcursul a două acte construite simetric având fiecare nouă scene care completează „un puzzle uriaș” din cadre, asemeni unei pelicule cinematografice. Trăirile și emoțiile acelor zile pline de încărcătură istorică au fost exprimate prin expresivitatea scenică, prin tinerețea și maturitatea interpretativă a protagoniștilor, de la soliști la cor și orchestră, opusul propus de Garber fiind mai degrabă o operă construită preponderent pe baza numerelor muzicale de ansamblu.

Cuvinte-cheie: *operă, premieră mondială, regie, revoluție, interpretare.*

Privind în istoria culturii și a civilizației, dar mai cu seamă în cronicile vremurilor trecute, momentele unice care au marcat definitiv soarta unei națiuni au fost imortalizate adesea prin opere de artă aparținând unor domenii diferite: pictură, sculptură, literatură și nu în ultimul rând prin muzică. Un astfel de moment unic s-a produs, nu cu mult timp în urmă, la celebrarea a 30 de ani de la evenimentele din

decembrie 1989 când s-a împlinit visul timișorenilor de a se putea bucura de o premieră absolută a unei opere moderne intitulată sugestiv „*Romania: Revolution 1989*”, a cărui autor în mod surprinzător nu este un român, ci un compozitor american care iubește România – numele său este Aaron Garber¹.

Practic cum s-a născut o astfel de operă inedită? Compozitorul american Aaron Garber face o primă vizită în România în august 2007, fiind însoțit de un grup restrâns de prieteni printre care Lynn și Ned Kable, ofițeri ai Amherst Glebe Arts Response, Inc. (AGAR). Sosiți la Timișoara, grupul de americani au auzit de la oamenii care locuiseră acolo în 1989 despre modul în care răscoala începută la 15 decembrie, s-a transformat într-o revoluție ce a dus zece zile mai târziu la răsturnarea regimului comunist și la executarea dictatorului și a președintelui Partidului Comunist Român - Nicolae Ceaușescu. Au auzit povești despre studenții fugăriți de poliție și forțele de securitate pe străzi, au văzut găuri de gloanțe din împușcăturile trase asupra acestora încă vizibile în zidurile clădirilor, au vizitat cimitirul unde sunt îngropați cei uciși în acele zile fierbinți de decembrie 1989 și tot atunci au vizitat Muzeul Memorialul Revoluției Române din Timișoara.

Impresionată după această vizită în Timișoara de tot ce văzuse și de povestirile despre căderea Regimului Comunist, președintele AGAR, Lynn Kable, l-a îndemnat pe Aaron să compună o lucrare care să povestească despre Revoluția Română din 1989. „Este o poveste atât de uimitoare!” a spus ea, „Dacă nu o faci, cu siguranță altcineva o va face!” Aaron a fost de acord și, în 2014, AGAR a solicitat și a obținut cu succes subvenții de la Comisia pentru Arte din Virginia, Fondul Național pentru Arte / Lucrări de Artă și Greater Lynchburg Community Trust pentru a-l însărcina pe Aaron Garber să compună o operă de cameră despre revoluția declanșată în capitala Banatului și răsturnarea regimului dictatorial al lui Nicolae Ceaușescu (AGAR, site accesat la 10 noiembrie 2021).

În anul 2015 vede luminile rampei prima variantă a operei într-o variantă camerală, unde organizația AGAR a susținut reprezentarea a patru spectacole în Virginia (SUA) conduse de la pupitrul dirijoral de compozitorul însuși. Premiera mondială a avut loc la Biserica Episcopală Sf. Marcu din Clifford, cu spectacole ulterioare la Sydnor Hall de la Universitatea din Lynchburg, Parohia Ecumenică Trinity din Moneta și Biserica Comunitară Heights din Roanoke. Lucrarea de cameră a fost interpretată de doi cântăreți din Virginia: Scott Williamson, tenor și regizor, care a cântat rolul unui student prins în revoltă și Philip Bouknight, un bas-bariton, care a interpretat rolul lui Ceaușescu. Două pianiste de origine română, Melia Garber și

¹ Aaron Garber (n. 1973, Virginia, SUA) este un compozitor american de origine evreiască mai puțin cunoscut, care s-a remarcat mai cu seamă prin compozițiile dedicate muzicii corale religioase. Una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale este *Stabat Mater*, care a fost compoziția câștigătoare a Concursului de compoziție pentru studenți Raymond W. Brock în 2001 și a avut premiera mondială la Convenția Națională a Asociației Directorilor Corali Americani în martie 2001.

Noémi Szigeti Lee, ambele devenite cetățeni americani, au acompaniat cântăreții la patru mâini. Opera a fost un succes.

Prin colaborarea membrilor cluburilor Rotary Opera Timișoara cu Virginia Rotary și Salem Rotary din SUA, în anul 2017 va avea loc premiera europeană a operei *România Revoluția 1989* în această primă versiune restrânsă în variantă camerală, pentru pian, bariton și tenor, care a fost prezentată într-un recital pe scena Operei Române din Timișoara. Protagonștii primei versiuni camerale a operei prezentate în 2017 pe scena Operei Române din Timișoara au fost : tenorul Scott Williamson, bas-baritonul Bogdan Sărăcin, pianistele Melia Garber și Melita Botezatu și compozitorul Aaron Garber care a dirijat această primă reprezentare în concert.

Varianța completă a operei *România: Revolution 1989* a fost compusă între anii 2017-2019 prin parteneriatul și susținerea financiară a unor cluburi Rotary și asociații culturale din Virginia – SUA și Clubul Rotary Opera Timișoara, președinte la acea dată doamna Corina Macri, care alături de conducerea Facultății de Muzică și Teatru, prin persoana doamnei decan Prof.univ.dr. Violeta Zonte, au pregătit comemorarea victimelor din decembrie 1989 la împlinirea a 30 de ani de la declanșarea revoluției la Timișoara.

Premiera absolută a operei a avut loc la data 15 decembrie 2019, pe scena Operei Naționale Române din Timișoara.

Detaliile premierei:

Muzica și libretul – compozitorul american Aaron Garber

Conducerea muzicală – dirijorul lect. univ. dr. Sebastian Felea

Regia artistică – regizorul asist. univ. dr. Nicolae Mihai Brânzeu

Maestrul de cor – lect. univ. dr. Darius Divian Iordănescu

Corul și orchestra Facultății de Muzică și Teatru, Universitatea de Vest din Timișoara

Distribuția:

Rolurile principale:

Mama – lect. univ. dr. Simona Negru (soprană)

Tata – Bogdan Aungurence (tenor)

Mihai – Silviu Rujoni (tenor)

Liliana – Georgiana Necșa (soprană)

Elena Ceaușescu – lect. univ. dr. Ioana Mia Iuga (soprană)

Nicolae Ceaușescu – Scott Williamson (prof. bursier Fulbright, tenor)

Mariana – Beatrice Degan (soprană)

Margareta – Ligia Tiponuț (mezzosoprană)

Foto 1 - Afișul premierei mondiale a operei *România: Revoluția 1989*, de A. Garber

Libretul inițial a fost scris în limba engleză, iar ulterior a fost parțial tradus în limba română de către regizorul Nicolae Brânzeu și profesoara Diana Matei; scenele unde apar dictatorii au rămas în limba engleză. S-a optat pentru această variantă bilingvă din două motive: unul de factură obiectivă, în rolul Nicolae Ceaușescu era distribuit un tenor american care și-a însușit replicile în limba originală a libretului, iar timpul pus la dispoziție era foarte restrâns pentru a-l putea cânta la premieră în limba română; celălalt motiv a fost unul izvorât din interpretarea regizorală pentru scenele cu cei doi dictatori, unde percepția acestora trebuiau să fie ca având un alt limbaj de comunicare pe care poporul român practic nu îl înțelegea, creionându-se ruptura imensă dintre națiunea română și familia prezidențială cu tot aparatul său de opresiune.

Compozitorul Aaron Garber a scris singur libretul inițial al operei în limba engleză. Conturarea subiectului acestui libret a fost inspirat de întâmplările reale trăite de fostul său cumnat, pe numele său real Emil Toader, care în acele zile ale declanșării Revoluției avea 18 ani și era pe străzi alături de Sorin, prietenul său din copilărie, și de prietena acestuia. Cei trei tineri au luat parte la revoltă împreună cu alți colegi de vârstă lor, care și-au pus viața în pericol scandând dreptul de a fi liberi într-o țară liberă de comunism. În vâltoarea evenimentelor acelor zile însângerate se aflau și surorile gemene Mariana și Margareta Caceu, fiicele unui pastor neoprotestant, care și-au pierdut viața pe treptele Catedralei Mitropolitane din Timișoara, la a căror înmormântare au participat și cei doi prieteni Emil și Sorin. Numele celor două tinere se află inscripționat pe crucea din fața catedralei și pe Memorialul Revoluției, iar una din străzile orașului martir poartă numele „strada Surorile Martir Caceu”. Drama trăită

de acești tineri l-a inspirat pe compozitorul-libretist să creeze personajele principale ale operei sale.

Subiectul libretului operei în varianta finală extinsă la două acte se referă la evenimentele din decembrie 1989 care se desfășoară în Timișoara și București. Printre personajele majore din Timișoara se numără Pastorul László Tókéș; primarul; ofițeri de poliție; Liliana, o tânără; și o familie ale cărei fiice gemene sunt ucise în picioare pe scările Catedralei Mitropolitane Ortodoxe Române și al căror fiu, Mihai, devine un erou al revoluției. În București, personajele majore sunt Nicolae și Elena Ceaușescu, ministrul apărării, un general și alți membri ai guvernului comunist. Și, desigur, poporul, cetățenii pașnici ai României, care își revendică dreptul la libertate, fiind reprezentați de cor. Practic lucrarea este o operă de ansamblu, unde unul din „personajele cheie” ale discursului dramatic este corul- personajul colectiv - masa de tineri care scandează: LIBERTATE!

Arhitectura lucrării este structurată pe întinderea a două acte, fiecare având nouă momente distincte din punct de vedere muzical, dar și dramatic. Prima scenă prezintă, nu întâmplător, o familie model cu trei copii, care conform ideilor propagandistice din acea vreme, era nucleul societății comuniste. De fapt, familia constituită din Mama, Tata și cei trei copiii – Mihai, fiul cel mare (23 ani) și cele două fiice gemene, Mariana și Margareta (16 ani) – reprezintă *in nuce*, modelul pe care se grefează întreaga societate a timpului. Nu întâmplător nu ne este cunoscut numele de familie și nici prenumele părinților. Ei sunt numiți generic Mama și Tata, putând fi oricare mamă și tată dintre cei mulți care și-au pierdut copiii pe străzile Timișoarei sau pe treptele catedralei, în zilele fierbinți ale lui decembrie 1989.

Ce-a de-a doua scenă este un duet liric între Mihai și Liliana, doi tineri îndrăgostiți care împărtășesc aceleași idealuri de libertate, ca un simbol pentru toate cuplurile de tineri îndrăgostiți ai acelor vremuri, care nu și-au pierdut speranța și credința că într-o zi vor fi martorii căderii dictaturii comuniste. În cel de-al treilea număr muzical este surprinsă scena dramatică a protestului de la casa pastorului reformat László Tókéș, pretextul declanșării Revoluției Române la Timișoara în 15-17 decembrie 1989, fiind continuată în scenele următoare prin conturarea unui lider revoluționar în persoana lui Mihai și a unui grup de tineri revoluționari format din : prietena lui Liliana, surorile lui gemene Mariana și Margareta, prietenii acestuia Emil și Raul, colegii lor de studii, de muncă. De asemenea aparatul de opresiune comunistă este prezent prin agenții de securitate și polițiștii care intră în dialog, amenință, produc arestări și panică în rândul tinerilor manifestanți. Cadrul se schimbă în scenele șase și opt unde imaginativ acțiunea dramatică se petrece în București surprinde cabinetul numărul unu al dictatorului Nicolae Ceaușescu în care au loc discuțiile cu ministrul de război despre revolta declanșată la Timișoara și ordinul acestuia de a se interveni cu armata pentru a alunga manifestanții. Scena șapte este una extrem de dramatică, fiind de fapt unul din punctele culminate ale operei, în care panica este indusă prin intervenția armată asupra manifestanților și împușcarea tinerilor pe treptele catedralei, moment în care vor cădea sub gloanțe și cele două surori gemene Mariana și Margareta.

Ultimul moment din actul întâi și prima scenă din actul al doilea, sunt cadre de familie cu părinții îngrijorați de lipsa copiilor plecați pe străzile orașului să protesteze, de veștile arestărilor din rândul manifestanților, de apariția primelor victime împușcate. Duetul de final al actului întâi cât și cel din începutul actului al doilea sunt de fapt lamento-uri prin care părinții își plâng și își jelesc cele două fiice decedate, sub tirul de gloanțe, pe treptele catedralei.

Compozitorul-libretist a gândit construirea firului dramatic al întregii opere prin alternarea scenelor de familie cu scenele de masă. Momentele de înțetire a revoltei și de rezistență a tinerilor demonstranți la care s-au alăturat și masele de muncitori, în orașul sub asediul armatei, sunt întrepătrunse de cadrele din cabinetul unu din București care aduc pe cei doi dictatori Nicolae și Elena Ceaușescu în prim plan. Aceștia decid să declanșeze ostilitățile armate, dând ordin oficial să se tragă în poporul care manifesta pașnic și își scandează dreptul la libertate cu mâinile goale, fără apărare, cu muniție de război (scena trei din actul al II-lea). Următorul moment surprinde în mijlocul acțiunii dramatice un stop cadru, extrem de emoționant, când masele de tineri revoluționari intonează rugăciunea domnească *Tatăl nostru*, scrisă special pentru cor și orchestră. Acțiunea este glisată din nou în capitala țării fiind prezentat celebru discurs al dictatorului Nicolae Ceaușescu din balconul Comitetului Central când s-a adresat poporului român (momentul 22 decembrie 1989) unde poporul adunat solidarizează cu manifestanții din Timișoara și scandează „Jos, Ceaușescu! Jos, dictatorul!”, și fuga acestuia (scenele șase și șapte al actului al II-lea). Mihai, eroul revoluționar, își consolează părinții îndurerați aflați la capătul deznădejdiei. În ultima scenă este prezentată condamnarea și execuția soților Ceaușescu în ajunul Crăciunului, precum și bucuria tinerilor manifestanți pentru izbânda revoluției și pentru visul devenit realitate de a fi în sfârșit liberi într-o țară liberă.

Impresii din culisele unei premiere mondiale...

În încercarea de a pune în valoare evenimentul unic care a avut loc în seara premierei din data de 15 decembrie 2019, am investigat percepția celor implicați, fie în mod direct ca: dirijor, regizor, sau din postura de interpret liric, fie în mod indirect ca simplu spectator, asupra acestei opere inedite și a realizării ei scenice.

„Lucrarea este concepută într-o formă mozaică care să permită prezentarea caleidoscopică a mai multor cadre ale Revoluției Române din 1989, ele fiind reunite de două leitmotive sugestiv-emoționant construite pe textul celebru al rugăciunii domnești *Tatăl Nostru* și al imnului *Deșteaptă-te, române!* al lui Andrei Mureșanu. Era firesc ca această lucrare să fie realizată de studenții de la FMT, deoarece ei erau cei mai în măsură să reînvie spiritul Revoluției. Lor li s-au alăturat și cadrele didactice care au dat viață rolurilor personajelor mature din contextul discursului dramatic.” – aprecia dirijorul și muzicologul dr. Mihaela Silvia Roșca, prezentă în loja de onoare la premiera operei din 15.12.2019.

Dirijorul premierei mondiale a operei, lectorul universitar doctor Sebastian Felea, ne-a mărturisit: „Am apreciat limbajul muzical la care a făcut apel compozitorul Aaron Garber în scopul construirii unui edificiu sonor destinat unui public cât mai numeros. Ideea participării la un spectacol de operă contemporană a fost întâmpinată inițial cu o anumită rezervă, ținând cont de aspectele inedite, adesea provocatoare specifice discursului componistic actual. Compozitorul a folosit în cea mai mare parte un limbaj accesibil, inspirat din repertoriul clasic, tradițional, reușind să cucerească publicul larg prin generozitatea expresivă.”

Nicolae Mihai Brânzeu, regizorul spectacolului România: Revoluția 1989, ne-a dezvăluit:

Spectacolul are la bază un libret construit pe coordonate cinematografice. Multiplele spații de desfășurare ale acțiunii au ridicat reale probleme de mise en scena și scenografie, însă întâlnirea cu un grup de tineri dornici să contribuie la plămădirea unui act cultural și istoric unic la noi în țară m-a determinat să găsesc variantele cele mai potrivite pentru ca toți parametrii situațiilor scenice să fie clari și coerenți.

Având în vedere faptul că opera compozitorului american Aaron Gabner este scrisă în limba engleză, iar timpul destinat producției era limitat, am optat pentru traducerea și adaptarea libretului din limba engleză în limba română. Impactul a fost cu atât mai mare cu cât am păstrat în limba engleză partiturile pentru câteva dintre personaje: Nicolae Ceaușescu și soția sa, Elena, dar și pentru alți apropiați ai acestora. Rezolvarea justifică pe de o parte defectuoasa pronunție a celui care îl interpreta pe Ceaușescu, dar și în același timp evidențiază faptul că tirani comuniști ca percepție vorbeau o altă limbă decât marea majoritate a oamenilor.

Poate cele mai intense momente au fost cele de ansamblu atât prin mesajul pe care îl transmitea construcția dramaturgică cât și corolarul muzical tonal. Din punct de vedere al acțiunilor care ne poartă în Timișoara zilelor când s-a scris istorie, găsesc această operă de o limpiditate desăvârșită, cu personaje bine conturate, conflicte puternice și condensate.

Montarea spectacolului într-un timp record se datorează profesorilor din cadrul Facultății de Muzică și Teatru care convinși de demersurile regizorale au răspuns cu loialitate și implicare cerințelor. Moartea, viața și libertatea reprezintă principalele motive ce au stat la baza conceptului regizoral.

Lect. univ. dr. Simona Negru ne-a oferit impresiile unui artist liric implicat în realizarea rolului principal, Mama:

Am încercat să revăd fotografii de epocă, cu părinți care deplâneau moartea copiilor, am urmărit pe youtube aproape toate bocetele de înmormântare pe care le-am găsit în căutarea unei surse de inspirație pentru duetul cu Tatăl – Oh, my broken heart. Ceea ce mă intriga era durerea mută, împietrită a acelor părinți. Eu simțeam că ar trebui să fie o dezlănțuire emoțională, însă durerea acelor oameni nu avea glas!

Compozitorul a creat un contrast izbitor între atmosfera caldă din interiorul casei, de coeziune și iubire necondiționată între membri acestei familii emblematice și frământările și violența din afara ei. Iubirea tandră dintre cei doi părinți (nu romantică!) și față de copiii lor se întrepătrundea dureros cu sacrificiul celor mulți pentru recăștigarea libertății, a dreptului la viață și la iubire.

Pentru a potența tragedia prin contrast, am căutat să exprim în prima parte a operei, prin variate mijloace, duioșia relațiilor din familie. Vestea morții gemenelor vine pe neașteptate și determină o schimbare bruscă a registrului emoțional. Accesarea stării respective nu era deloc greu de realizat pentru că, înaintea duetului nostru, era scena morții fetelor pe care o urmăream din culise și nu existau prea multe șanse să nu își producă efectul... Am colaborat cu foarte mare plăcere cu Bogdan. O voce foarte frumoasă, bogată, cu armonice care te surprind și te intrigă, învăluindu-te treptat, cum ar spune el, probabil, ca taninii catifeleți ai unui vin bun, o voce matură, care a făcut pereche bună vocii mele în momentele de duet. Am simțit că am format o echipă cu Bogdan și ceilalți protagoniști mai tineri – Mihai, fetele, Liliana, ne-am susținut vocal și scenic unii pe alții (cvintetul din actul I).

Din perspectiva mea, a interpretului implicat (am interpretat rolul Elena Ceaușescu), lucrarea a fost percepută ca fiind dificilă datorită structurii sale bazate pe microscene, care din punct de vedere motivic și muzical nu aveau nici o conexiune între ele, ceea ce făcea dificilă memorarea lor. Din punct de vedere tonal-funcțional configurația era complexă, conținând în fibra ei și rezonanțe atonale. Sub aspect ritmic, compozitorul a dorit un discurs mai liber-rubato, bazat pe ideea de recitativ liric.

Sub aspect dramatic, construirea unui rol care are un corespondent istoric – Elena Ceaușescu – a implicat un studiu de personaj folosind toate sursele de informare din mass-media: articole, surse internet youtube cu emisiuni și documentare filmate, care mi-au reamintit comportamentul și personalitatea „tovarășei”. De la ținută vestimentară, coafură, mimică, gestică, atitudine, tonul vocii până la cel mai mic detaliu, totul a devenit important.

Relaționarea cu partenerul de scenă, un tenor liric american care s-a străduit să-l întruchieze pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu a fost tocmai facilă în crearea cuplului dictatorial credibil, din punct de vedere dramatic. Deși sub aspect tehnic – vocal și interpretativ – și-a însușit foarte bine întreaga partitură a rolului, a studiat personajul din toate sursele, pe care le-am utilizat și eu de altfel, îi lipsea „temperamentul” de dictator. Cu toate acestea, tenorul Scott Williamson a fost o prezență scenică atât de necesară și utilă în realizarea spectacolului în ansamblul său!

Foto 2 –Un cadru sugestiv din spectacol...

În loc de concluzii...

Unul dintre protagoniștii importanți ai narațiunii dramatice a fost personajul colectiv, masa de tineri revoluționari bine plasați în contextul și lumina scenică. Spectacolul a impresionat mai ales în momentele în care era expusă rugăciunea *Tatăl Nostru* și la intonarea imnului *Deșteaptă-te, române!*, ceea ce a determinat o solidarizare a publicului cu interpreții de pe scenă.

Este meritoriu faptul că scenaristul a ales cele mai incandescente întâmplări ale acelui decembrie sângeros al anului 1989, punând în lumină chipurile victimelor tinere ucise chiar pe treptele Catedralei Mitropolitane din Timișoara și, de asemenea, tragedia părinților care s-au văzut nevoiți să-și plângă și să-și îngroape fiii și fiicele.

Webografie

<https://stabatmater.info/componist/garber/>, accesat la 6 iunie 2021.

AGAR: „Romania: Revolution 1989” *An Opera by Virginia Composer Aaron Garber*, <http://www.amherstglebeartsresponse.org/opera.html>, accesat la 10 noiembrie 2021.

Composer with Salem ties debuts opera in Romania next week, articol publicat în 7 decembrie 2017.

<https://salem-times-register.com/composer-with-salem-ties-debuts-opera-in-romania-next-week/>, accesat la 7 iunie 2021.